

Statsraadssagen (2)

Taler

Johan Sverdrup

Dato

14 mai 1860

Sted

Stortinget

- 1 Jeg har ved tidligere Leiligheter stemt mod denne Forandring, men agter nu at stemme for den; min Stemmegivning er grundet paa en Række af Betragtninger, som jeg i muligst Korthed skal fremhæve. Vi se, at, hvad man foreslaar at bifalde, er et stort Moment i vor konstitutionelle Udviklingshistorie; naturligvis har det sine dybe Rødder i Fortiden, men det peger ogsaa mod Fremtiden; man spørger, 5 hvorfra er man kommen, hvorhen gaar man, naar man har et Spørgsmaal af denne Beskaffenhed at afgjøre. Jeg maa her tillade mig et ganske kort Tilbageblik paa det konstitutionelle Princip's Historie.
- 10 Det er en synderlig Sag med den konstitutionelle Udvikling i det kontinentale Europa, at den er udgaaet fra Theorien; i det foregaaende Aarhundrede var der en Mand, som jeg ikke behøver at nævne, der optraadte som Skolelærer og fremsatte den Sætning, at man skulde skaffe sig en Tilstand, der indeholdt en Magtfordeling, som igjen støttede sig til bestemte Klasser i Samfundet; man 15 vilde have en udøvende og en dømmende Magt; dernæst vilde man have den lovgivende Magt saaledes, at den repræsenterede Kongedømmet, Aristokratiet og Demokratiet. Mange Grunde bidroge til, at dette System kom til Virkeliggjørelser i forskjellige Forfatninger. Man rettede sig efter forudgivne Ideer og forudgivne Satser istedenfor at slutte sig nærmere til det virkelige Liv, 20 som forelaa. Allerede længe, førend denne Mand optraadte - jeg sigter til Montesquieu, - havde man vistnok eksperimenteret logisk med disse Ting og paavist tre Hovedretninger i at styre Samfundet, men Ingen havde fundet paa at ville fremstille det som bestemte Satser for Institutioner, der skulde falde sammen med disse logiske Tankeoperationer. Resultatet blev hvad man har seet; 25 den ene Konstitution er dukket op efter den anden, men de have ikke havt Bestand; Sagen er nemlig den, at den hele Tanke var forfeilet. Tredelingen gaar ikke an; den fører til Splittelse istedenfor at bygge en Organisme, og er der noget, som naturlig danner en Organisme, saa er det et Statssamfund. Dernæst blev der en bestandig Splittelse mellem Statsmyndighederne, og netop i samme

Grad som denne Myndighed blev hævdet af Bærerne, i samme Grad voxede Spliden. Videre, med Hensyn til Forretningerne, saa besørgede de, hvem store Institutioner i Samfundet vare betroede, ikke disse et Haarsmon bedre, fordi de vare betroede dem specielt, uden Vexelvirkning og Paavirkning udenfra; det var
35 tvertimod stærkt at befrygte, at specielle Hensyn vilde gjøres gjældende paa de Højder, som Magten var betroet, og bidrage til at hindre istedenfor at fremme Samfundets Trivsel. Endelig, hvad angik Statsborgernes almindelige Rettigheder, saa vare de ved den tredelte Magt ikke bedre skikkede til at hævde den, end om den var en. Forfatningerne selv tabte i den Grad dette Hovedpunkt
40 afsyne, at man næsten ikke finder det berørt under de Anskuelser, der ere udtalte om denne Magtfordeling, der gjorde sig gjældende under Slutningen af forrige og Begyndelsen af dette Aarhundrede tilligemed Hensynet til de Institutioner, der virkelig i andre Lande vare fremgaaede af disse Ideer. Vi optog derfor ogsaa i vor Konstitution Tredelingen, og deraf fulgte, at Forbindelsen
45 mellem de forskjellige Statsmyndigheders Indhavere blev forholdsvis meget løs. Den Tendents, som gik gennem det hele Konstitutionsværk paa dette Trin, gjorde sig ogsaa gjældende her; man troede, at man gjorde noget ved at fjerne den udøvende Magt saameget som muligt fra enhver Forbindelse med den lovgivende. Paa dette Trin af det konstitutionelle Livs Udvikling viste det sig, at
50 man maatte vælge mellem to Veie, og dette Valg er det netop, som nu foreligger os; man maatte vælge - lad os sige det rent ud - det parlamentariske System eller en overmaade uheldig Tilstand, der vilde slutte med den stærkeste Magts Overtag; Kongedømmet vilde blive det prædominerende, i det Høieste omgjærdet med nogenlunde stærke Skranker.

55 Ingen, der virkelig kjender dette, kan fornægte, at Staten maa være een, at der maa være een Styrelse. Magten er i Virkeligheden aldrig delt; enten er den een, eller den er ikke tilstede; den kan for Øieblikket være splittet, saa at der indtræder en magtløs Tilstand, men i Tidernes Længde kan der aldrig være Tale
60 om en delt Magt. Det kan staa i Lovparagrafer, at den skal være delt, men i Virkeligheden vil den ikke være det; den ene vil i Virkeligheden være den prædominerende, og de øvrige ere - enten de ville eller ikke - nødte til at følge den. Denne store Sandhed, - at Staten var en nødvendig Organisme, og at der maatte være Enhed og Kraft i dens Ledelse, - ledede til, at et af to maatte ske:
65 enten maatte den monarkiske Styrelse underhaanden se til at faa Indflydelse paa Nationalforsamlingerne, som vare fremgaaede af Konstitutionsværkerne, eller ogsaa maatte Monarkens ansvarlige Ministre komme i Forsamlingen for der at blive paavirkede af Nationalforsamlingen, det er med andre Ord,

70 Nationalforsamlingen kom i Virkeligheden til at styre Landet. Landets Styrelse blev et sandt Udtryk af de Meninger, der kom frem i Nationalforsamlingen. Jeg tager dette i det store og hele og ikke med Hensyn til enkelte Detailler.

Hvad nu det System angaar, at Regjeringen skulde søge ved alle Midler at virke
75 paa Nationalforsamlingen, saa siger jeg, det er i høi Grad farligt og forkasteligt; - naturligvis sigter jeg her til Underhaandspaavirkning paa Repræsentanterne, Indflydelse paa Valgene og Forespeiling for Repræsentanterne, der have taget Sæde i Nationalforsamlingen, kort sagt, alle Midler, der kunne anvendes underhaanden; det virker for det første usikkert, især for en Styrelse, som vil gaa
80 planmæssig frem, fordi en Nationalforsamlings Medlemmer ere vexlende, og der saaledes altid maatte gribes til forskjellige Midler, da ikke de samme slaa lige godt til paa alle og til alle Tider, og dernæst er det i høi Grad depraverende og maa til Slutning ende med, at den, som har størst Magtfylde, bliver den seirende; thi naar de offentlige Magtbegreber forvirres, og Nationen demoraliseres, er det
85 Kanonerne, som faa Ret, og jeg behøver ikke at sige, hvem der nu er i Besiddelse af de Instrumenter.

Men paa den anden Side vilde jeg i Sandhed begaa en Uret, om jeg tiltalte for haardt de Fyrster og deres Raadgivere, som have maattet følge dette System eller
90 have søgt at finde sig tilrette inden det; for det første vil jeg ikke engang tale om nedarvede Fordomme i Fyrstefamilierne, at deres Magt er dem betroet af Gud, og at de ikke behøve at gjøre Regnskab for andre end for ham. Men jeg siger: Hvorledes skal man regjere? Det var ikke muligt uden paa en af de Maader, enten maatte de tage til disse Midler i Tidernes Løb eller ogsaa gaa over til det
95 parlamentariske System, det vil sige, at Fyrstemagten underordner sig Folkemagten, og et saa frivilligt Skridt kan man ikke gjøre Regning paa. Naar disse Underhaandsmidler mange Gange ere anvendte i Europa, er det skeet, fordi man havde Behov for dem for at faa Indflydelse, ikke fordi man forsætlig lagde an paa at depravere. Paa den anden Side staar det parlamentariske System,
100 som er saa udviklet i England, at enhver har Exemplet for Øie. Jeg vil ikke sige, at det parlamentariske System ei har Skyggesider; det er sandt, det kan bidrage til, at ikke den Koncentration af Kræfterne finder Sted, som er ønskelig for Nationens Udvikling, og dernæst ville Partistridighederne komme stærkt frem baade med deres Goder og Onder, og man vil ofte til Ministre faa Talere
105 istedetfor Forretningsmænd; men Tingen er den, at der staar noget bag den hele Institution, som nødvendig holder den i sit rette Leie, og som uagtet alle mindre Uheld dog tilsidst fører til de største Resultater, som politiske Foranstaltninger

kan naa, - og det er Nationens Selvvirksomhed og Selvudvikling.

110

Jeg gaar tilbage til 1814, da vi havde faaet en Forfatning med Tredeling. Følgen kunde ikke strax vise sig, der var desuden saa meget at rydde op, at der i det første umuligt kunde komme noget deraf. Nationen var endnu ikke vaagnet til et konstitutionelt Liv, den maatte senere ske; men ikke før var Rydningen foretaget, og Forfatningen havde virket tilbage og skabt et indre Liv i den, forinden de Symptomer, som jeg nu skal omtale, viste sig hos os. Da man var kommen ud over den politisk naive Tilstand, at man troede, at enhver Magt i Staten i Virkeligheden var, hvad den nævntes i Loven, vare de første uheldige Følger i Frankrige og Tyskland en Trækken frem og tilbage mellem Nationalforsamlingerne og Fyrsterne, som nedsatte de første i det almindelige Omdømme og hindrede al Udvikling. I Frankrige erkjendte man, at Konstitutionerne fra 1790 mere var et Experiment end en ordentlig Indretning, hvorfor man søgte at skabe en Forfatning, der erkjendte Enhed og Kraft i Styrelsen. Men da man blev opmærksom paa dette, vilde man have et parlamentarisk System, og ikke det overveiende monarkiske, og jeg siger ikke formeget, naar jeg siger, at en af de væsentligste Aarsager først til den bourbonske og senere den orleanske Families Fald var den, at de vilde bruge et skinparlamentarisk Regjeringssystem istedetfor et virkeligt parlamentarisk; de franske Konger vilde give sig Skin af at regjere parlamentarisk, men de gik efter et andet System og søgte ved Underhaandspaa virkninger at sikre sig Majoriteten i Forsamlingen. Disse Forbilleder fra andre Lande bør vi have vor Opmærksomhed henvendt paa; vistnok ville Symptomerne hos os ikke fremtræde saa i det store, men de ville ikke udeblive; de samme Forsøg af Regjeringen paa at virke ved Underhaandsmidler ville blive gjorte her, og jeg siger ikke formeget, naar jeg paastaar, at der allerede har vist sig stærke Symptomer dertil.

Jeg ved nok, at det System, jeg her bekjæmper, har Forbilleder, som ere store, nemlig England og Amerika; men det var en aldeles fejlagtig Opfatning af den Mand, som først satte den i Kurs, og man maa udtale sin Forundring over, at den saa længe kunde blive gaaende og gjælde som Valuta. Sandheden er, at England i dette Tilfælde taler for mig; thi i tidligere Dage, forinden den engelske Stat var naaet frem til et stort konstitutionelt Liv, saa hjalp Kongemagten sig paa den Maade, at den indvirkede paa Parlamentets Sammensætning, Stemmegivning og Forhandlinger. Da man nu efter Borgerkrigene og Revolutionerne i England var kommen paa et andet Standpunkt i

145

Samfundsudvikling, saa fik man en aristokratisk Republik med en Konge i Spidsen, hvor al Magt laa i Parliamentet, dels hos et aristokratisk Overhus og
150 dels hos et Underhus, hvis Medlemmers Valg væsentlig var bestemt af og ved Aristokratiet; her viste sig netop, at Magten kun var een, og at en Magtfordeling, som man før havde tænkt sig, var umulig. Og naar man siger, der er sket Forandringer i England ved Reformbill'en, saa siger jeg, det var ikke det første Trin til at oprette en nedbrudt Ligevægt mellem Magterne i Samfundet, men
155 det var det engelske Demokratis første Seier paa Veien til Overmagt i Samfundet; hvad der da blev lagt som en Spire, tænker jeg mange af os skal se voxe op til et Træ.

Hvad det andet Forbillede, Amerika angaar, da er det stærkt benyttet som
160 Argument i denne Forsamling, at i det frie, store Amerika Ministrene ikke have Tiltræde i Nationalforsamlingen. Jeg siger, det er en Feil i det store Amerika; den udspringer af samme Rod som de Feil, hvorover jeg har anket i vor egen Konstitution, nemlig af de theoretiske Lærdomme om Magtens Fordeling. Enhver, som studerer den amerikanske Forfatnings Historie, vil se, at da denne
165 Forfatning blev givet, troede man paa en Enhed af Magtfordelingen, som her traadte frem i Skikkelse af en Præsident og 2 Kammere, hvoraf det ene skulde repræsentere det aristokratiske, det andet det demokratiske Element i Folket; nu var der Mange, som holdt paa det aristokratiske Element og vilde have et konservativt Senat; men den store Pluralitet i Amerika sagde: vi ville ikke have et
170 aristokratisk Senat, men en lovgivende Forsamling paa den ene Side og en Præsident med Magtfylde paa den anden; det svarer til vore Forhold. Det var den Tanke, som beherskede Amerika, da de forfattede sin Institution; man troede Navnet var nok, og at det skulde gaa med to Forsamlinger, der havde omtrent samme Magtfuldkommenhed; man var saa politisk naiv den Gang;
175 man mente: saa skulde det være, og da skulde det være saaledes. Jeg siger, man kan i denne Forsamling ikke benytte et mere uheldigt Argument end det, man vil hente fra Nordamerika. Nordarnerika har gjort det i Kraft af Theorien; det er et forfeilet Experiment; og jeg tvivler heller ikke paa, at den, som har fulgt Forhandlingerne i den amerikanske Kongres i den senere Tid, vil erkjende, at det
180 havde været meget ønskeligt, om man der havde haft ledende Ministre under Kongressen.

Jeg har holdt mig til to Hovedsandheder: for det første, at det konstitutionelle System ikke kan faa en god og sand Udvikling, dersom man ikke indfører det
185 parlamentariske System saa fuldkomment som muligt. Dernæst har jeg

fremstillet advarende Exempler fra andre Lande, og jeg har ingen Grund til at tro, at det skulde gaa bedre hos os. Endelig har jeg fremhævet, at der hos os har vist sig Symptomer til noget lignende som i disse Lande, og nødvendig maa vise sig. Kan man ikke faa Styrelsen saadan, at Folket gennem Indflydelse paa Kongens Ministre er det styrende, saa maa Regenten forsøge ved ethvert Middel at regjere; der gives intet 3die Valg mellem disse to Ting. De Bestemmelser i de nyere Konstitutioner, som Hr. Jaabæk har sigtet til¹, ere blevne til paa Grund af Nødvendigheden, er Resultatet af en nødvendig Udvikling under konstitutionelle Formers Herredømme. Jeg tænker ogsaa, at det ikke er undgaaet nogens Opmærksomhed, at i de Stater, hvor man har denne Institution, har det konstitutionelle Liv gaaet bedst; der har det udviklet sig paa den bedste Maade.

Jeg siger, Hr. Præsident! det maa være noget, som staar fast for alle dem, som ønske Fremadskriden, at vi maa faa en parlamentarisk Styrelse. Man kan svare dertil, at dette Skridt, som her er foreslaaet, ikke er sikkert og ikke fyldestgørende; jeg kan være enig i det sidste, jeg skulde ønske en fuldkomnere Maade, derfor har jeg før voteret derimod, da jeg ønskede, at Statsraaderne eller ialfald de ledende Medlemmer af Statsraadet kunne komme ind i Stortinget som valgte; men da der ingen Udsigt er til at opnaa dette, gaar jeg over til, hvad der nu foreligger.

Man taler om en Samvirken mellem Statsmagterne, men hvis derved betegnes, at begge skulle virke med den samme Selvstændighed, saa siger jeg, at en saadan Samvirken ikke er andet end Vrøvl, den ene maa være den ledende, og den anden faar da forholde sig ligeoverfor dette, som den kan. Naar man fremdeles siger, at Statsraaderne kunne faa Overvægten, om de kom ind, saa svarer jeg, at man ikke maa regne med Paragrafer, men med Kræfter, og jeg spørger, hvad er det for Kræfter, hvorved en Minoritet skulde faa Overtaget, hvorledes kan man tænke sig, at disse Kræfter skulde kunne overvinde Landets Udvalgte, som repræsenterer alt, hvad der rører sig inden Nationen. Det er umuligt, at en Minoritet, der ikke engang, som i England, støtter sig til et stort aristokratisk Element inden Nationen, skulde kunne udøve nogen varig overveiende Indflydelse paa Forsamlingen; saadant strider aldeles mod al Erfaring og Sagens Natur. Det kan være, at i Overgangstiden vil Nationalforsamlingens Indflydelse ikke blive saa stærk, som hvor der har udviklet sig et politisk System, men derved maa man ikke lade sig skrække, saalænge man maa erkjende, at enhver Institution maa have Tid, inden den kan virke. Derfor siger jeg: den

Omstændighed, at der i Begyndelsen viser sig nogen Vaklen, kan ikke afskrække noget fornuftigt Menneske. Hvis saaledes Regjeringen tror, at den ved denne Forandring vil faa nogen overveiende Indflydelse, saa tror jeg, at den i høieste Grad har skuffet sig og hentet denne Mening fra en tidligere Tilstand hos os, og
230 især vil man bedrage sig med Hensyn til Fremtiden; de enkelte Argumenter, som kunne anføres i denne Sag, have været anført mange Gange; men der er i den senere Tid forefaldet Begivenheder, som have gjort et stærkt Indtryk paa mig. Vi have seet meget, som nu er muligt, og som ikke vilde have været det, hvis vi havde haft Ministrene i vor Midte; vi have ogsaa seet, hvor vanskeligt det er at
235 sætte noget i Bevægelse, der kan virke derimod, saa at, efterat Dom var afsagt af Rigets høieste Domstol, har Regjeringen endogsaa protesteret derimod; dette er noget, jeg vil kalde en konstitutionel Prostitution for et Land.

Der kan maaske være Betæneligheder ved dette, hvis man tænker sig Thingets
240 Forhandlinger førte paa samme Maade som nu, efter at Statsraaderne ere komne ind. Men i samme Øieblik, Statsraaderne komme ind, vil dette faa en mægtig Indflydelse, det vil være en Vækkelse ikke blot for os, men for det hele Land, og det første Valg vil sikkerlig vise, at der er kommet et nyt og vækkende Element ind i vor Forfatning. I Sandhed, dersom de Konservative i vort Land derefter
245 ville træde ind i Thinget, saa gratulerer jeg dem ikke, og sandt at sige har jeg heller ingen stærk Tro paa deres Sympathi i denne Sag; jeg tror, at dette Forslag ikke oprindelig er udgaaet fra Regjeringen, men fra et yngre konservativt Parti, og at det er udsprunget fra en Tid, da man nærede en stærk Beundring for alt, hvad der kom fra Frankrige; jeg tænker, at det skriver sig fra, at man var forarget
250 over, at Ministerposter betragtedes tidt som Avancementsposter, noget, der heller aldrig vilde have sket, hvis vi ikke havde haft et saa daarligt Regjeringsmaskineri, som vi havde her i den første Tid, hvor man tog Mænd til at gaa i Spidsen for Nationen, som man ikke kjendte uden fra Embedskontorerne.

255 Hr. Præsident! jeg tvivler heller ikke paa, at denne Institution, som foreslaaes, naar den har været i Live i nogen Tid, vil komme til at bevirke Forandringer i vort Valgvæsen; thi Ministrene ville ikke komme i den rette Forbindelse med den lovgivende Magt, før de komme som valgte ind i Forsamlingen, i al Fald de
260 ledende iblandt dem, og da ville de, som repræsentere Landets Anskuelser, ogsaa komme ind i Kongens Raad; derved vil der saa langt fra opstaa nogen Splittelse inden Samfundet, at først derved en stor Side af Nationens Liv vil komme til sin Ret, og derved vil netop fremkaldes Følelsen af det solidariske Ansvar, naar

265 enhver ved, at den Dag kan komme, da han som Medlem af Kongens Raad
kommer her i Thinget og maa bringe sine Ideer frem. Deri, maa jeg sige, ligger
det store i den engelske Forfatning, deri ligger den sande politiske Takt.

Hr. Præsident! jeg har villet sige dette for at motivere min Stemmegivning; jeg
270 elsker Forfatningen lige saa meget som nogen, men i denne Henseende maa den
kunne forandres til det bedre og føres til det gode, og det er min Mening, at man
ved at gaa ind paa denne Institution forandrer den til det bedre.

275 ¹ Ret for Ministrene til at sidde i Nationalforsamlingerne tiden at være valgte til
Repræsentanter.

280

Kilde

Johan Sverdrup: Taler holdte i Stortinget 1851-1881. København 1882, s. 22-30.

Emner

Debatt, Grunnloven

285

URI

<https://www.virksommeord.no/tale/statsraadssagen-2>

290

295

300